

Jan Heijmans

IN GESPREK MET BAS HARING

Bas Haring is een bekende Nederlandse filosoof. Hij schrijft kinderboeken en populairwetenschappelijk werk als *Kaas en de evolutietheorie* en *Waarom cola duurder is dan melk*. Daarnaast is hij een veelgelezen columnist voor Intermediair en de Volkskrant. Haring werkt als docent mediatechnologie bij de Universiteit van Leiden en sinds 2006 als bijzonder hoogleraar op de leerstoel 'Publiek begrip van wetenschap'. Het is zijn opdracht om jonge wetenschappers te trainen in het toegankelijk maken van wetenschap. Dat hem dit goed lukt blijkt wel uit het feit dat hem in 2016 de Duidelijketaalprijs werd toegekend. In plaats van denker noemt hij zich dan ook liever 'volksfilosoof'.

Net voor de zomervakantie was Bas te gast op KPZ. Na zijn interessante lezing had ik de gelegenheid voor een goed gesprek met hem over onderwijs. Ik zet hem als filosoof maar meteen even aan een stevige vraag: 'Bas, waar twijfel je wel eens aan?'. Haring maakt mij deelgenoot van de volgende professionele twijfel. 'We leven steeds langer. Misschien worden we in de toekomst wel 200 jaar. Ik vraag me af of je daar iets aan hebt, want je identiteit bestaat maar zo'n 80 jaar. Ik ben al vergeten hoe het was om 10 jaar te zijn. Als ik ooit 200 mag worden, dan ben ik wel vergeten hoe het is om 80 te zijn. Op mijn 200e ben ik echt een ander persoon. Klopt het dat je identiteit zo snel vervliegt dat het onzin is om 200 te worden of is je identiteit zo robuust dat hij 200 jaar meegaat? Dat vind ik een interessante vraag voortkomend uit professionele twijfel.' 'Ik heb sinds een jaar zelf een zoontje. In mijn opvoeding ben ik gestimuleerd om anderen te helpen hun eigen uitzonderlijke ding te doen. Ik ben geen ouder die iemand in een bepaalde richting duwt. Ik ben vooral geïnteresseerd in wat ons zoontje Ko straks zelf allemaal wil. Hoe kan ik er als ouder voor zorgen dat hij dingen gaat doen die goed bij hem passen? Ik hou bijvoorbeeld van schaatsen, maar ik ga hem niet vertellen dat schaatsen zo leuk is. Dat moet hij zelf ontdekken. Wij ontdekken als ouders meer hoe Ko is, in plaats van dat we hem een bepaalde richting op duwen.'

Op mijn vraag welke mensen een onuitwisbare indruk op Haring hebben gemaakt blijft het even stil. Bij hem zijn het meer ideeën of intelligente gedachten die een onuitwisbare indruk maakten dan mensen. 'Een voorbeeld is de evolutietheorie, dat vind ik een briljant verhaal, maar met Darwin zelf heb ik niet veel.' Ik vraag hem welke verhalen hem als kind dan bijzonder aanspraken. 'Als tienjarige vond ik De Hobbit tof. Maar op mijn basisschool vertelde men jaar in jaar uit over De Kleine Prins. Dat heeft onbewust heel veel indruk gemaakt. De kleine prins was een vragend ventje, dat vanzelfsprekendheden op z'n kop zet. Feitelijk is het een groot pleidooi voor natuurlijke nieuwsgierigheid.'

*"...een vragend ventje dat
vanzelfsprekendheden op z'n kop zet."*

Ik geef aan dat KPZ momenteel bezig is met het inrichten van een nieuw lectoraat 'Wereldgericht Onderwijs', waarbij het bijvoorbeeld gaat om goede vragen leren stellen, keuzes leren maken, je weg leren vinden in een

veranderende wereld die verder reikt dan de traditionele vak- en vormingsgebieden. Ik vraag Haring: 'Als je uitgaat van het fenomeen natuurlijke nieuwsgierigheid, wat voor vragen zijn dan relevant voor dit lectoraat?' Vanuit de waarneming van Haring kunnen basisschoolleraren slecht overweg met natuurlijke nieuwsgierigheid. 'Ze hebben de natuurlijke reflex om vooral antwoorden te willen geven op vragen. Maar er moeten volgens mij twee dingen gebeuren voordat je een antwoord kunt geven. Ten eerste moet de vragensteller veel helderder worden in het formuleren van de vraag en ten tweede hebben vragen een bepaalde structuur die je moet herkennen voordat je hem kunt beantwoorden. Zo stelde een meisje van 9 jaar mij onlangs de vraag: 'Waarom is het leven er? Dat is een grote vraag. Met enkele vervolgvragen heb ik haar laten zien dat het woord 'waarom' twee interpretaties heeft, namelijk interpretatie 1; waartoe of met welke bedoeling en interpretatie 2; hoe komt het dat Dat zijn hele verschillende interpretaties: de vraag waartoe is het leven er is een zingevingsvraagstuk. De vraag hoe komt het dat het leven er gekomen is, is een biologisch vraagstuk. Dit gesprek was voor het meisje voldoende om verder na te denken over wat ze nu eigenlijk bedoelde met de waarom-vraag. Wat ik deed was techniek, als leraar moet je weten dat het woord waarom twee betekenissen heeft.'

*"Leraren hebben de reflex om vooral
antwoorden te willen geven op vragen."*

Het voorbeeld laat duidelijk zien dat je als leraar een bepaalde rol voor kinderen te vervullen hebt, namelijk als duider. Dat duiden wordt nu vaak vertaald met 21st century skills als creativiteit, probleemoplossende vaardigheden, hogere orde denken, etc. Mijn volgende vraag is dan ook: 'Waar gaat het vanuit jouw vakgebied in essentie om bij de vraag wat we kinderen moeten leren?' Volgens Haring zijn er twee typen antwoorden op de vraag waarom we onderwijs geven. Het ene antwoord is: De samenleving heeft bepaalde typen mensen nodig met specifieke opleiding. We spreken dan over kwalificeren. Het tweede antwoord is dat we willen dat kinderen een plezierig leven krijgen. Geluk, goed in je vel zitten, anderen willen helpen, etc., zou volgens Haring richtinggevend moeten zijn in het onderwijs. 'Vooral omdat de kinderen die nu in basisscholen zitten in een samenleving terecht komen waar jij er straks niet meer bent. Zij maken de samenleving van de toekomst. Sta wat vaker stil bij

de fundamentele vraag, waar helpen we kinderen nu echt mee? Wat Onderwijs2032 ons gebracht heeft, is het besef dat we nu van ‘meten’ naar ‘weten’ moeten gaan bewegen. Daar spreekt vertrouwen in en natuurlijke nieuwsgierigheid uit. Vertrouw er op dat sommige dingen wel werken en andere (nog) niet. Gebruik maken van dat vertrouwen in het onderwijs, is volgens mij heel zinvol.’

“Vertrouw erop dat sommige dingen wel werken en andere (nog) niet.”

‘Leraren en schoolleiders mogen wat mij betreft best wat steviger in het gesprek over ‘goed onderwijs’ gaan staan. Ik ken voorbeelden van schoolleiders en bestuurders, die hier gewoon met de staatssecretaris over gaan praten. Ze gaan om de gevestigde machten en krachten heen en regelen het gewoon. Ze claimen experimenteerruimte voor hun scholen, vanuit de stellingname: de basis is hier goed op orde, heb vertrouwen in onze kwaliteiten en geef ons de ruimte om de dingen te doen die wij belangrijk vinden voor de ontwikkeling van kinderen. Verdiend vertrouwen vind ik tof. Het hoort bij de verantwoordelijkheid die je in het onderwijs hebt. Schenk vertrouwen aan je mensen en hou al wat afleidt zoveel mogelijk op afstand. Gun jezelf wat meer vrijheid, dat hoort bij beroepsprofessionaliteit. Durf te gaan staan voor de dingen die er in je klas of je school gebeuren.’

Terug naar je vakgebied. Wat vind je vanuit filosofie interessante vragen voor studenten aan een leraren-opleiding? ‘Mijn eigen interesses bestudeer ik op mijn eigen manier. Ik trek me dan terug, ga ergens over studeren en schrijf er een boek over. Ik help andere mensen hun eigen manier te ontdekken. Er zijn geen thema’s waarvan ik zeg, dit is interessant voor jou. Ik zeg vaak, als je het interessant vindt, dan ga je je er vanzelf in verdiepen. Zet dan bijvoorbeeld je eigen mening eens goed op papier, dat vind ik wel belangrijk. Geen thema’s dus, maar wel een aantal belangrijke vaardigheden. Naast expliciteren vind ik bijvoorbeeld je oordeel kunnen uitstellen belangrijk. Mensen hebben over een vraagstuk al snel een intuïtief oordeel. Stel dat uit. Schrijft het eens op en probeer te beargumenteren waarom het wel of niet klopt. Bestudeer het oordeel wat je had; wat vinden anderen ervan, bekijk of je na verloop van tijd er nog steeds zo over denkt. Of een ander talig voorbeeld. Als je een uitspraak doet; ben je dan bewust van de verscheidenheid aan betekenissen die jouw uitspraak kan hebben. Een ander punt. Ik vind ook dat autoriteit altijd bevraagd moet worden. Ze lezen

in van alles, in methoden en lesboeken. De ene schrijver zegt dit, de ander beweert dat. Dat moet je altijd met een dikke korrel zout nemen. Dat soort vaardigheden wil ik jonge mensen meegeven. Concrete vragen of belangstellingsthema’s moeten uit hen zelf komen.’ Een ander interessant punt is dat ik me afvraag of onderwijsmensen zich realiseren dat allerlei maatwerk of talentprogramma’s er niet stiekem voor zorgen dat de verschillen in de samenleving weer groter worden. Haring: ‘Wat leraren onbewust doen is degene die al goed is nog slimmer maken en de wat mindere broeders in een trager tempo verder helpen. Daardoor nemen de verschillen feitelijk toe. Ik zou er niet voor kiezen om talent als uitgangspunt te nemen. Stel gewoon de vraag: vinden wij het als school zinvol om kinderen iets van muziek mee te geven, of goed te leren koken, tuinieren, voor bejaarden zorgen, etc. Ik vind ‘excellentie’ niet zo’n boeiend maatschappelijk vraagstuk, het is zelfs risicovol. Als ik naar mezelf kijk, ik heb op een ambitievrije basis-school gezeten. Dat was best goed. Ook op het voortgezet onderwijs heb ik niet zoveel competitiedrive gehad. Ik was goed in natuurkunde, had een 10 op het eindexamen en ben dat vak gaan studeren.

“Durf te gaan staan voor de dingen die er in je klas of je school gebeuren.”

Op de universiteit kwam ik pas in een wereld vol competitie. Ik had daar helemaal geen zin in en ben na mijn prope-deuse geswitcht naar filosofie. Dat vond ik veel leuker. Als ik in een competitieve modus mijn talent had erkend, dan was ik vermoedelijk theoretisch natuurkundige geworden. Dat was jammer geweest, omdat ik nu iets veel leukers ontdekt heb, dat ook veel meer bij mij past. Het risico van talentontwikkeling is dat het altijd gedefinieerd wordt langs een competitielijn. Dan ben je iemand wellicht een richting aan het opsturen die niet de zijne is. Dat vind ik niet goed. Ik zou Ko ook niet die kant opsturen. Talent is ook altijd gedefinieerd in klassieke vakgebieden zoals muziek of sport. Misschien heeft Ko wel talent in een domein dat nog helemaal niet bestaat. Met de focus op talent ben je onbewust ontwikkelpotentieel aan het vernauwen.’ Ik maak Bas een compliment dat ik het zo knap vind dat hij complexe zaken terug kan brengen tot de essentie. Tot basics die heel begrijpelijk zijn. Ik vraag hem de complexiteit van het leraarsvak eens terug te brengen tot de essentie. Volgens Haring gaat het dan over zaken als

naast een kind gaan staan, het gesprek aangaan, vragen stellen, duiden welke keuzes een kind kan maken, etc. dan doe je als leraar de goede dingen. Net als ouders, die doen waarschijnlijk ook wel de goede dingen voor hun kind. Het essentiële verschil tussen ouders en leraren is dat je van een ouder niet verwacht dat hij professioneel kan reflecteren op z’n functioneren. Dat hoeft hij met twee kinderen hoogstens twee keer in het leven te doen. Als leraar heb je tijdens je loopbaan met honderden kinderen te maken. Dan verwacht je professionele reflectie, heel veel meer verschil met ouders is er denk ik niet. Tot slot vraag ik hem om nog een mooi voorbeeld te geven van wat filosofie met kinderen kan doen. Haring vertelt: ‘Ik werd ooit op een basisschool uitgenodigd om iets over mijn vak te vertellen. In groep 5 stond ineens een meisje op, die reageerde op een jongen uit de klas met: ‘Ik wil even ingaan op je tweede argument’. Dat vind ik fantastisch. Ze reageert niet meteen, laat de ander uitspreken, kent het begrip argument, reageert gericht op het tweede argument. Er zat ook een ander jongetje in de klas uit een wat achtergesteld milieu, die niet zo goed meekon. Ik wilde ook dat jongetje bij mijn les betrekken en stelde hem een vraag. Hij reageerde met: ‘Meneer, ik ben wat minder slim dan de andere kinderen in de klas. Wilt u eerst de anderen wat aandacht geven en kom dan

over twee minuten terug. Dan kan ik alvast even nadenken en dan heb ik daarna een antwoord op uw vraag’. Dat vind ik heel indrukwekkend. Het jongetje wist dat hij wat minder slim was, hij vond het niet erg om dat te laten merken. Alle kinderen in de klas vonden het ook heel normaal. Ik denk dat dit het gevolg is van het feit dat ze in die klas op een eerlijke heldere manier met elkaar in gesprek waren. Niet zweverig, maar heel helder; wat bedoel je nu precies, waarom zeg je nu wat je zegt, hoe kan ik daarop reageren, waarom ben ik het wel of niet met je eens. Door op zo’n gestructureerde zakelijke manier met elkaar contact te hebben, is er een veilige sfeer ontstaan waardoor iedereen meedoet. Dat type ingrepen uit het vakgebied van de filosofie al op de basisschool aanleren, maakt dat de wereld er een stukje beter op wordt.’

“Veiligheid is niet gebaat bij dingen niet uitspreken, het is gebaat bij eerlijk, zakelijk en zorgvuldig op elkaar reageren en in gesprek zijn.”